

ARCHEOLOGICKÉ TOULKY V OKOLÍ PASOHLÁVEK

ARCHAEOLOGICAL WANDERINGS
IN THE SURROUNDINGS OF PASOHLÁVKY

ARCHÄOLOGISCHE WANDERUNGEN
IN DER UMGEBUNG VON PASOHLÁVKY

ARCHEOLOGICKÉ TOULKY V OKOLÍ PASOHLÁVEK

AUTOŘI:
BALÁZS KOMORÓCZY
MIROSLAV LUKÁŠ
PAVLA RŮŽIČKOVÁ
MAREK VLACH

Publikace vznikla v rámci společného projektu Obce Pasohlávky a Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. „Kulturně-vzdělávací a turistická infrastruktura jako výstup vědeckých výzkumů na katastru obce Pasohlávky“, který byl v letech 2015–2016 realizován a financován v rámci programu „Regionální spolupráce krajů a ústavů AV ČR“.

Tato publikace vychází z výsledků dlouholetého systematického archeologického výzkumu na území obce Pasohlávky, jehož nositelem je Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i. a je součástí jeho dlouhodobé vědecko-výzkumné koncepce.

Všechna práva vyhrazena. Bez předchozího písemného souhlasu autorů a Archeologického ústavu Akademie věd ČR Brno, v. v. i. je zakázána jakákoli další publikace, přetisknutí nebo jiná forma reprodukce celé publikace nebo jejích jednotlivých částí.

Zdroje vyobrazení:

Při přípravě publikace byly použity tiskoviny, fotografie, kresby a digitální rekonstrukce z archívu a knihovny Archeologického ústavu AV ČR Brno, v. v. i.

© Archeologický ústav Akademie Věd ČR Brno, v. v. i., 2016

1. ÚVOD

Sluncem prozářená krajina, tvořená mírnými kopci a říčními údolími s divokou vegetací lužních lesů, které věvodí monumentální panorama zářivě bílých vápencových skal Pavlovských vrchů, byla vždy přívetivým domovem různých lidských společenství. Archeologické výzkumy zde již téměř sto let přinášejí na světlo nové, a často velmi unikátní doklady o životě i pohřbívání různých kultur a etnických skupin, které tuto krajinu využívaly a přetvářely od konce poslední doby ledové až po středověk. Obec Pasohlávky, do jejíhož katastru dnes spadá i území zaniklé obce Mušov, je počtem a kvalitou zjištěných archeologických nalezišť a nálezů ojedinělá, a mnohé z těchto památek dosahují celoevropského významu. Na jejím území, ať již se pohybujete v intravilánu obce, v oblasti rekreační zóny nebo na břehu vodní nádrže, všude Vás obklopují stopy jejich dřívějších obyvatel.

Obec Pasohlávky a její obyvatelé se k tomuto bohatému historickému odkazu hrdě hlásí, cení si jej a snaží se o něj náležitě starat. Význam a unikátnost některých památek zároveň umožňuje vědeckým výzkumům neustále doplňovat archeologickou mozaiku minulosti. Především dlouhodobé výzkumy **Archeologického ústavu Akademie věd ČR, Brno, v. v. i.** v regi-

onu obohatily naše kulturní dědictví o mimořádně významné movité a nemovité archeologické památky, z nichž mnohé můžete vidět i v našich muzeích. Neméně významný je tento vědec-

NÁVŠTĚVA T. G. MASARYKA NA VÝZKUMU LÁZNÍ
NA HRADISKU U MUŠOVA

PRESIDENT T. G. MASARYK VISITING THE EXCAVATION
OF BATHS ON HRADISKO NEAR MUŠOV

DER BESUCH DES PRÄSIDENTEN T. G. MASARYK IN DEN AUS-
GRABUNGEN DES BADES AUF HRADISKO BEI MUŠOV

GERMÁNI PŘED BRANAMI ŘÍMSKÉ ŘÍŠE
GERMANS IN FRONT OF GATEWAY TO THE ROMAN EMPIRE
GERMANEN VOR DEN TOREN DES RÖMISCHEN REICHES

MUŠOV – BRÁNA DO ŘÍMSKÉ ŘÍŠE
MUŠOV – GATEWAY TO THE ROMAN EMPIRE
MUŠOV – DAS TOR ZUM RÖMISCHEN REICH

TRASA NAUČNÉ STEZKY „MUŠOV – BRÁNA DO ŘÍMSKÉ ŘÍŠE“ A NA NI NAVAZUJÍCÍ „GERMÁNI PŘED BRANAMI ŘÍMSKÉ ŘÍŠE“
PATHWAY OF THE EDUCATIONAL TRAIL „MUŠOV – GATEWAY TO THE ROMAN EMPIRE“ AND THE ADJOINING „GERMANS IN
FRONT OF GATEWAY TO THE ROMAN EMPIRE“

TRASSE DES LEHRPFADES „Mušov – Das Tor zum Römischen Reich“ und die daran anschliessenden „Germanen
vor den Toren des Römischen Reichs“

ký přínos i v rovině duchovní či vzdělávací, atť již formou domácích a zahraničních publikací či přednášek, nebo osvěty směrem k široké veřejnosti a školské mládeži. V posledních letech také představitelé obce a archeologové společně vykročili na cestu postupné a trvalé prezentace těchto kulturních hodnot i dnešním návštěvníkům. Výsledkem této snahy jsou nedávno realizované naučné stezky „Mušov – Brána do Římské říše“ a „Germáni před branami Římské říše“. Tematicky se zaměřují na období, které bylo jedním z vrcholných úseků historického vývoje našeho území. Na období, kdy se zde doslova psaly dějiny.

VĚDĚLI JSTE, že PRÁVĚ ÚZEMÍ OBCE PASOHLÁVKY
SE PŘED TÉMĚŘ DVĚMA TISÍCI LETY STALO CÍLEM
ŘÍMSKÉHO VOJSKA VEDENÉHO CÍSAŘEM
MARCEM AURELIEM?

Že jeho legionáři zde, na návrší Hradisko u Mušova, vybudovali mohutnou pevnost, v níž dokonce stálý první lázně u nás? A víte, že v té době zde žil slav-

BRONZOVÁ ZDOBENÁ ČÁST PŘILBY
DECORATIVE BRONZE PART OF A HELMET
DER BRONZENE ZIERTEIL EINES HELMS

ný germánský kmen Markomanů? Kmen, který se dokonce nebál vzdorovat mocné Římské říši? A kmen, jehož náčelníci byli na onen svět vypraveni a uloženi do hrobu s takovým bohatstvím, jaké v celé tehdejší neřímské Evropě nemělo obdobu? Pokud se o tom všem chcete dozvědět více a projít se po místech, kde se tato slavná minulost našeho kraje odehrávala, vydejte se po naučných stezkách. Snad i tyto procházky obohatí Váš pobyt ve zdejší pohostinné krajině plné stop dávné historie. Inspirací k nim by měla být i tato informativní brožurka.

2. HISTORICKÁ SCÉNA

Ve druhém století našeho letopočtu dosáhlo Římské impérium svého největšího územního rozsahu. Jeho hranice rozdělovaly evropský kontinent na dva kulturně, ekonomicky a politicky rozdílné světy. Na jedné straně to byla vyspělá civilizace s bohatými provinciami, městskými samosprávami, kvalitními silnicemi a rozvinutou ekonomikou. Na straně druhé početné barbarické populace převážně germánského, ale také keltského, sarmatského nebo dáckého původu. Nacházely se v roztríštěném a značně nestabilním kmenovém uspořádání, vytvářely odlišné kulturní hodnoty, vyznávaly jiné kulty a jejich hospodářství bylo mnohem méně rozvinuté. Dělicí čarou mezi těmito světy byla ve střední Evropě linie řeky Dunaje. Archeologové předpokládají, že se na území Moravy nacházela jižní větev kmene Markomanů z kmenového svazu Svébů, která se sem postupně přesunula v průběhu 1. století našeho letopočtu z České kotliny a osídnila přitom i geograficky a kulturně souvisící oblasti Dolního Rakouska severně od Dunaje a území dnešního Slovenska západně od Malých Karpat (východně od nich se nacházela sídla příbuzného kmene Kvádů). Toto území přímo sousedilo podél hranic na Dunaji s příhraničními provincemi impéria, Noricem a Horní Pannonií.

Do poloviny 2. století n. l. panovaly na Dunaji mezi Germány a Římskou říší převážně mírové vztahy. V severních oblastech Evropy však docházelo k významným politickým změnám a přesunům germánských kmenů, které vyústily za vlády císaře Marca Aurelia v rozsáhlý střet – tzv. markomanské války (166–180 n. l.).

Počátek markomanských válek probíhal ve znamení římské defenzívy vůči pus-

tošivým barbarským vpádům, které se v letech 166–171 dotkly prakticky všech podunajských provincií. Germánští útočníci dokonce pronikli až do severní Itálie, což se nestalo již více než 200 let. V té době současně oslabila císařské vojsko epidemie, přivezená vojáky z východní části impéria. Kritickou situaci se Římanům podařilo zvrátit teprve v roce 171, kdy byli barbarští bojovníci vytlačeni za Dunaj. Císař si následně zřídil hlavní stan v tábore Carnuntum na Dunaji, odkud zahájil v roce 172 válečné operace na germánském území. V letech 172–175 se odehrála první ofenzivní fáze markomanských válek. Prvotní nápor byl veden proti Markomanům, další těžké boje s Kvády a Sarmaty se protáhly až do léta 175. V dubnu téhož roku vypuklo povstání v Sýrii (která byla v té době také římskou provincií), což přimělo císaře k rychlému přesunu vojsk, k přerušení operací ve středním Podunají a k uzavření mírových dohod s barbarskými kmeny. Druhá etapa markomanských válek propukla v roce 177 a většina bojů se znova odehrála na germánském území severně od Dunaje. Kvůli závažnosti situace na bojišti byla od počátku roku 178 znova nezbytná osobní přítomnost císaře Marca Aurelia a jeho syna Commoda. V tomto roce římská armáda zahájila mohutnou invazi na území Markomanů a Kvádů. Podle slov antického dějepisce Cassia Diana se zde v zimě 179/180 nacházelo okupační vojsko o síle 40 tisíc mužů.

ROZMÍSTĚNÍ JEDNOTLIVÝCH GERMÁNSKÝCH KMENŮ SEVERNĚ OD HRANIC ŘÍMSKÉ ŘÍŠE,
STAV ZHRUBA KOLEM POLOVINY 2. ST. N. L.

DISTRIBUTION OF GERMANIC PEOPLES NORTH OF THE FRONTIERS OF THE ROMAN EMPIRE,
SITUATION IN ABOUT THE MID-2ND CENT. AD

DIE LAGE DER GERMANISCHEN STÄMME NÖRDLICH DER GRENZE DES RÖMISCHEN REICHS,
ZUSTAND ETWA UM DIE MITTE DES 2. JHS. N. CHR.

Životopis Marcia Aurelia uvádí:

„PO TŘI LÉTA VEDL VÁLKU S MARKOMANY, HERMUNDURY, SARMATY, JAKOŽ I S KVÁDY, A KDYBY ŽIL O JEDEN ROK DĚLE, UČINIL BY Z NICH PROVINCIE...“

Také archeologické prameny naznačují, že se císař přinejmenším v závěrečné fázi válek chystal zřídit na barbarské půdě novou provincii. Ta se v případě marcomanského území v Dolním Rakousku a na Moravě měla nazývat Marcomannia. 17. března 180 ovšem Marcus Aurelius umírá a jeho nástupce Commodus ještě v též roce ustoupil od ofenzivní politiky svého otce, stáhl vojenské jednotky z barbarských oblastí a s většinou hlavních protivníků Říma uzavřel mírové dohody.

3. ŘÍMSKÉ VOJSKO U NÁS

Postupné objevování stop římského vojska dnes již umožňuje poměrně přesné pochopení plošného rozsahu a intenzity římského zásahu, a také strategii velitelů císaře Marcia Aurelia. V současnosti je známo několik desítek „polních táborů“, které byly objeveny na základě barevných a růstových odlišností v obili, zřetelných na fotografiích pořizovaných z výšky, nebo v průběhu terénních výzkumů. K dispozici jsou též další indikce, které mohou svědčit o římských vojenských aktivitách (např. zatím neověřené úseky příkopů, drobné nálezy vojenského charakteru apod.).

V „polních táborech“ byly v závislosti na jejich velikosti rozmístěny větší či menší vojenské jednotky. Opevněny byly příkopem a hliněným valem. Zdá se, že jejich vnitřní zástavba byla tvořena pouze stany a provizorními přístřešky. Mnoho táborů

„BEDLIVĚ POZORUJ MINULOST, ONY NESPOČETNÉ PROMĚNY VLÁDNOUCÍCH MOCÍ, A DOKÁZEŠ PŘEDVÍDAT I BUDOUCNOST.“

MARCUS AURELIUS

Archäologische Wanderungen in der Umgebung von Pasohlávky

Autoren:

Balázs Komoróczy, Miroslav Lukáš, Pavla Růžičková, Marek Vlach

Diese Publikation erschien im Rahmen eines gemeinsamen Projektes der Gemeinde Pasohlávky und des Archäologischen Instituts der Tschechischen Akademie der Wissenschaften in Brno „Kulturelle, bildende und touristische Infrastruktur als Ergebnis der wissenschaftlichen Forschungen im Katasterbezirk der Gemeinde Pasohlávky“, das in den Jahren 2015–2016 im Rahmen des Programms „Die Zusammenarbeit zwischen den Regionen der Tschechischen Republik und Instituten der Tschechischen Akademie der Wissenschaften“ realisiert und finanziert wurde.

Diese Publikation beruht auf Ergebnissen der langjährigen systematischen archäologischen Forschung des Archäologischen Instituts der Tschechischen Akademie der Wissenschaften in Brno auf dem Gebiet der Gemeinde Pasohlávky und bildet einen Teil seiner langzeitigen forschungs-wissenschaftlichen Konzeption.

Bildquellen:

Bei Vorbereitung der Publikation benutzte man Drucksachen, Photographien, Zeichnungen und digitale Rekonstruktionen aus dem Archiv und der Bibliothek des Archäologischen Instituts der Tschechischen Akademie der Wissenschaften in Brno.

Alle Rechte vorbehalten. Veröffentlichung, Nachdruck und andere Reproduktion (auch auszugsweise) dieser Broschüre in jedweder Form ist ohne vorherige schriftliche Genehmigung der Autoren und des Archäologischen Instituts der Tschechischen Akademie der Wissenschaften in Brno streng verboten.

©Archeologický ústav Akademie Věd ČR Brno, v. v. i. 2016

Archaeological wanderings in the surroundings of Pasohlávky

Authors:

Balázs Komoróczy, Miroslav Lukáš, Pavla Růžičková, Marek Vlach

This booklet was published within the scope of a joint project of the municipality of Pasohlávky and the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences Brno, which is titled “Cultural, educational and tourist infrastructure as an output of scientific research in the cadastral district of Pasohlávky”. The project was realised and funded in 2015–2016 within the programme “Cooperation between administrative regions of the Czech Republic and institutes of the Czech Academy of Sciences”.

This publication is based on the results of a long-term systematic archaeological research on the territory of Pasohlávky, which has been carried out by the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences Brno and is part of its long-term scientific and research concept.

Pictorial sources:

This publication features printed materials, photographs, drawings and digital reconstructions from the archive and library of the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences Brno.

All rights reserved. Any other publication, reprint or reproduction of the whole booklet or its individual parts in whatever form and by whatever media is expressly prohibited without the prior written consent of the authors and the Institute of Archaeology of the Czech Academy of Sciences Brno.

©Archeologický ústav Akademie věd ČR Brno, v. v. i. 2016

LEGXCPF

